

Grazers in beheerde bossen: *beleid en kennis*

Dick Bal
Ministerie van LNV
(Natura 2000)

Is er dan *beleid* t.a.v. bosbegrazing?!

- Nee, geen specifiek bosbegrazingsbeleid
- Er is wel specifieke regelgeving voor grazers (wild, gedomesticeerd en gededomesticeerd)
- Doelen voor EHS en Natura 2000 hebben gevolgen voor toelaatbaarheid c.q. nut van (bepaalde vormen van) bosbegrazing

Regelgeving voor grazers

- Wilde grazers: Flora- en Faunawet
  - > jacht / schadebestrijding indirect effect op mate van bosbegrazing
- Gedomesticeerde grazers: regelgeving i.h.k.v. dierenwelzijn en dierziekten
- *Gededomesticeerde* grazers:
  - > als vorige
  - > uitzonderingen voor 'wildernis' (OVP, Imbosch)

Doelen voor de EHS

- 'Behoud van biodiversiteit op een zo natuurlijk mogelijke wijze'
- houtproductie, recreatie, CO2-vastlegging...

Verdeling binnen EHS (Landelijke Natuurdoelenkaart):

- nagenoeg- en begeleid-natuurlijke landschappen
- half-natuurlijke bossen
- multifunctionele bossen

bossen buiten EHS

Keuzes t.a.v. (bos)begrazing zijn primair de verantwoordelijkheid van de beheerder

Maar LNV *vindt* er wél wat van:

- Bosbegrazing is geaccepteerd als onderdeel van de reguliere kosten voor natuurbeheer; dus onderdeel kostenberekening.
- (bos)begrazing kan relevant onderwerp zijn voor het door LNV te bekostigen onderzoek
- Aanleg ecoducten en robuuste verbindingen
- LNV stuurt op resultaten (inclusief mate van natuurlijkheid), niet op de preciese methoden; dus:
  - > komt functie voor houtproductie, recreatie e.d. in gedrang?
  - > komt functie voor behoud biodiversiteit in gedrang?

Andere functies dan behoud biodiversiteit

- Een zekere mate van zelfvoorziening voor houtproductie is gewenst.
  - > vraag aan beheerder: is begrazing zodanig gereguleerd in bossen met een productiefunctie dat die functie goed wordt vervuld?
- Bossen moeten zoveel mogelijk recreatief benut worden.
  - > vraag aan beheerder: is begrazing met runderen en paarden zodanig vormgegeven dat recreanten veilig kunnen recreëren?

Behoud biodiversiteit

In Handboek Natuurdoeltypen veel aandacht voor verschillende vormen van begrazing.

- *Nagenoeg-natuurlijke* landschappen: alleen ongestuurde begrazing met wilde grazers.
- *Begeleid-natuurlijke* landschappen: facultatief sturen op begrazing door wilde en gededomesticeerde grazers.

- *Half-natuurlijke* bossen: begrazing is met name een mogelijkheid in hakhout- en middenbos, en voor ontwikkeling struweel/mantel/zoom
- *Multifunctionele* bossen: geen suggesties t.a.v. bosbegrazing

Maar in alle gevallen geldt:
biodiversiteit gaat boven beheer

Dus: als een bepaald begrazingsbeheer niet leidt tot gewenste biodiversiteit, dan graag beheer wijzigen.

Echter:

- nog veel vrijheid in biodiversiteitsdoelen (geen blauwdruk)
- niet te snel concluderen dat het fout gaat – geduld!

Vraag: is doel begeleid-natuurlijk 'Kleiboslandschap' gehaald in droge deel OVP? Of is dat een irrelevante vraag?

Natura 2000

- Schrikbeeld voor de liefhebber van wildernis?
- Brusselse en Haagse bureau-ecologie?

Dat valt wel mee

- Beheer moet dienstig zijn aan bereiken instandhoudingsdoelen
- Wildernis is niet in strijd met de regels (Praag, mei '09)
  - > Maar toon dan wel aan dat een door begrazing veroorzaakte ontwikkeling een écht natuurlijk proces is!
  - Niets doen is niet per definitie natuurlijk...

Deel 2: Kennis over bosbegrazing

- Theorievorming
- Modelvoorspellingen
- Praktijkkennis (zie andere sprekers)

Theorievorming

- Vanuit de wens naar natuurlijker landschappen en bossen is gekeken naar *referentiegebieden*. Daar lijkt begrazing een belangrijke rol te spelen.
  - > bizons in Bialowieza
  - > herten, runderen en paarden in New Forest
  - > Borkener Paradies, etc.
- Onderzoek in *Nederland* wordt gestart in met name
  - > bestaande bos/heidegebieden met kleine voormalige landbouwenclaves
  - > nieuw land (voormalige getijdengebieden), eerst nog zonder bos

Pogingen tot synthese

- Bureaustudie naar werking en effecten van (bos-)begrazing – *De Molenaar en Van Wingerden e.a. (1996)*
- Themanummer Begrazing – *Bosbouwvoorlichting (1996)*
- Nationaal bosbegrazingsonderzoek - *Van Wieren e.a. (1997)*
- ‘Metaforen voor de wildernis’ – *Vera (1997)*
- Oostvaardersplassen-onderzoek – *Groot Bruinderink e.a. (1999)*
- Wolfhezerheide-onderzoek – *Bokdam (2003)*
- Casestudies in drie mozaïeklandschappen - *Kuiters (2004)*
- Realisatiemogelijkheden beheerdoelstellingen z.o.-Veluwe – *Groot Bruinderink e.a. (2004)*

Opmerkelijke ontwikkelingen

- Voortgaande controverse over de natuurlijke referentie
- Toenemende invloed van modelvoorspellingen (FORSPACE, WETSPACE)
- Praktijkindrukken worden verschillend geïnterpreteerd en beoordeeld
- De Vlamingen lijken het onderzoekstokje over te nemen
  - > ‘Wenselijkheid van begrazing door hoefdieren in de bossfeer’ – *Baeté & Vandekerkhove (2001)* - aanbevolen!

Wat weten we nu *echt* over de effecten van bosbegrazing?

- Eigenlijk nogal weinig, want:
  - > veel invloeden lopen door elkaar heen (boshistorie, samenstelling landschappen, terreingrootte, bodemgesteldheid, vaak relatief kortlopend, verschillende soorten grazers/browsers in en tussen terreinen, dichtheden, seizoen/jaarrond, aanvullend beheer, ...)
  - > heel weinig gedegen onderzoek (BACI)
  - > veel puzzelstukjes, indrukken, meningen...
- Maar wat weten we dan wél?

Een greep uit de literatuur...

- Begrazing door wilde grazers heeft al bij lage dichtheden effect op bos (mate van verjonging, benadeelde / bevoordeelde boomsoorten)
- De meeste grazers gaan liever naar open plekken om te grazen, maar gebruiken bos dan wel als 'huis'
- Bosverjonging kan ook bij hoge graasdruk plaatsvinden, mits die graasdruk tijdelijk (geheel?) wordt opgeheven (*Hochter Bampd uitzondering?*)
- Bosbegrazing verhoudt zich slecht met een optimale houtproductie
- 'Schuivende mozaïeken' van bos en heide/weide is niet uitgesloten maar evenmin bewezen (*of wel soms, Frans...*)